

Hósdaginn fellur avgerðin hjá dønnum

Hvat skulu danir atkvæða um hós-dagin?

— Meiri arbeiði og minni arbeiðs-loysi

MARITA DALSGAARD
Keypmannahavn

Arbeidsloysið er ein av teimum stóru trupulleikum í ES-löndunum. Arbeidsloysið er í miðal 10,8 prosent, sum merkir, at umleið 18 milliónir fúgvar í ES-löndunum einki arbeiði hava. Tað er 4,4 milliónir fleiri enn í 1991. Tað er stór munur á teimum einstöku löndunum. Arbeidsloysið er minst í Luxembourg við 3,5 prosentum og hægst í Spania við 22 prosentum. Tað hevur tí leingi verið eitt mið hjá löndum som Danmark og Hollandi at hetta umráðið skal gerast meira bindandi í ES-samstarvinum.

Herumframt var tað eitt mið hjá löndum sum millum annað Danmark og Hollandi, at sláa fast, at búskapurin í einum einkultum landi – serliga í einum stórum landi – ávirkar møguleikarnar fyri onnur lond at føra ein politikk, sum fær fleiri arbeiði. Tað er ikki nokk, at bert eitt land setur ein arbeiðsskapping politik í verk. Hini löndini mugu gera tað sama, annars virkar politikurin ikki.

Arbeidsloysið hevur verið á skránni á øllum ES-toppfundum síðani 1993, men stjórnarleiðararnir hava enn onga semju funni um orsökina til arbeiðsloysið. Og uttan semju um orsøkina er tað heldur ikki møgulegt at semjast um tað røttu viðgerðina. Men broytingarnar í teimum ymsu ES-löndunum, nú tað eru fleiri javnaðarstjórnir, gjørdur tað møgulegt, at fáa semju meiri arbeiði í Amsterdam-sáttmálan. Hann fastsetur, at ES-löndini skulu hava sum mál at fáa fleiri arbeiðspláss.

Tað nýggja í sáttmálanum er, at ES á hvørjum ári skal gera eina vegleiðing um, hvussu man fær fleiri arbeiðspláss. Hvørt landið sær skal so brúka vegleiðingina í arbeiðsmarknarpolitikkinum. Seinna skulu löndini handa eina frásøgn um, hvat tey hava gjørt fyri at fáa fleiri arbeiði. Um ES-Kommissionin og ES-Ráðharraræðið halda, at eitt land hevur gjørt ov lítið fyri at fáa fleiri arbeiði, kunnu tey biðja landið um at gera meira fyri at fáa fleiri arbeiðspláss – tað man kallar eitt tilmæli.

Dømi uppá mótsetningarnar í ES-kjakinum

Löndini hava ikki skyldu til at fylgja einum tilmæli um at skapa fleiri arbeiðspláss, og tað er ein av teimum atfinningunum, sum kritikkarnir vísa á. Hetta er eitt gott dømi uppá tvístøðuna í tí danska ES-kjakinum. Teir dansku vinstrasiðnaði neisigararnir halda, at eitt tilmæli er ov leyst og ikki gevur fleiri arbeiðspláss samstundis sum teir ikki ynskja, at ES blandar seg í danskan politik. Og tað hevði jú verið neyðugt, um ES skuldi sent annað enn eitt tilmæli til eitt av löndunum. So nei-argumentini eru bæði, at Amsterdam-sáttmálin ikki er nóg vítttrákkandi og at sáttmálin gevur ES ov nóg veldi.

Teir borgarligu neisigararnir eru imóti, tí at teir ikki vilja at ES skal fáast við mál sum arbeiðsloysi men bert við mál sum snúgva seg um fría kapping fyri vørur, arbeiðsmegi og pengar, sum vóru við í 1986-sáttmálanum, har tann innari marknaðurin bleiv víðtakin.

Teir vinstrasiðnaða jagsigararnir halda tað vera eina góða byrjan, at arbeiðsloysið og fleiri arbeiðspláss yvirhøvur koma við í sáttmálan. Argumentið er millum annað, at um eitt land verður útskipað av hinum ES-löndunum fyri at gera ov lítið við arbeiðsloysið, vil tað standa seg illa í fólkægum. Eitt tilmæli vil tí leggja press á eina stjórn um at skapa fleiri arbeiðspláss.

Teir borgarligu jagsigararnir meina at tað neyðugt fyri at fáa ES til at virka.

Innlíman av löndum í Mið- og Eystureuropa

Fleiri av teimum gomlu kommunistiskum löndunum í Mið- og Eystureuropa hava søkt um at sleppa uppí ES-samarbeiðið. Harafturat hevur Cypren søkt um limaskap. Tað er ikki gott at vita nær tey sleppa uppí, men stjórnarleiðararnir samdust í Amsterdam um at byrja samráðingarnar við Cypren og fimm av teimum gomlu eystur-löndunum. Tað eru Pólland, Ungarn, Tjekkia, Estland og Slovenia. Samráðingarnar byrja í ár. Fimm onnur lond hava søkt um limaskap, men koma ikki við í samráðingarnar enn. Tað eru Slovaka, Bulgara, Rumena, Letland og Litavia.

Fyri at blíva limir í ES skulu löndini hava ein vælvirkandi marknaðarbúskap, sum merkir, at tey skulu taka burtur forðingarnar fyri tann fría handilin. Tær gomlu statsligu fyrirkornar skulu eisini gerast effektivari. Tað er stórur munur á, hvussu langt löndini eru

komin á hesum økinum. Tjekkia er komið longest men eisini Pólland, Ungarn, Slovaka, Slovenia og Estland eru komin langt.

Fyri tey gomlu ES-löndini er innlímanin av hesum löndum um eitt fríðarprosjekt. Tey vilja sameina Eystur- og Vestureuropa og tryggja hesum löndum góðar búskaparligar og sosialar umstøðir, fyri at forða at vánalig viðrøktir føra til vápnastrið. Tað er eisini umráðandi at styrkja striðið móti tí internationala mafia-líkandi kriminalitetinum, sum er heilt vanligur í Eystureuropa.

Harafturat er tað týðningarmikið at fáa hesi lond til at fylgja sterkari krøvum til umhvørvið og arbeiðs-umhvørvið. Fyri ikki at fáa sosiala dumping er tað umráðandi, at tey ikki vinna kappingina við at selja vørur, tí at tey hava eitt vánaligari umhvørvi og arbeiðs-umhvørvi.

Sum trygd fyri at tey nýggju demokratisku eysturlöndini ikki fara aftur til tað gamla stýrið, var tað semja í Amsterdam um eina nýggja reglu um, at lond sum ikki yvirhalda grundleggjandi menniskjarættindini kunnu missa atkvæðurettin í ES.

Eingin semja um atkvæðubýtið

Fyri at tey minnu löndini eisini hava nakað at siga, er atkvæðubýtið soleiðis, at tey litlu löndini hava luftslagla fleiri atkvæður í mun til tey stóru. Danmark við fimm milliónum fúgum hevur til dømis triggjar atkvæður í ráðharraræðinum og Týskland við áttati milliónum tiggju atkvæður. Tá ið eysturlöndini koma uppí ES, ferir tað við sær, at tey litlu löndini við færri innbúgvum fara at ráða yvir meirilutanum.

Hetta er ein kensluligur spurningur, og tað var eingin semja um hann í Amsterdam. Ein annar spurningur er eisini býtið av kommisserum. Tað er ringt at hugsa sær, at ES skal hava fleir kommisserar enn í dag. Tað var tí semja um, at tey stóru löndini, sum hava tveir kommisserar, bert skulu hava ein. Tey stóru löndini vilja tað bert ganga við til hetta, um tað verður ein nýggj semja um atkvæðubýtið.

Hesir spurningarnir skulu setast á skránni í minsta lagi eitt ár áðrenn tað vera tjúgu limalond. Í dag eru tað fimtan limalond.

Fyri og imóti

Ja-sigararnir halda tað vera ein stóran sigur, at ES nú eisini vendir sær móti löndunum í tí gamla kommunistiska blokkinum. Man vildi helst havt samráðing við fleiri lond beinan vegin, men tað var ikki møgulegt at fáa eina semju um hetta. Nei-sigararnir uppfata ES sum eitt "Fort-Europa" og

halda at ES heldur alt ov nógv lond uttanfyri og vilja heldur hava, at lond arbeiða saman í einum atjóðasambandi ístaðin fyri bindandi samarbeiði sum ES.

Umhvørvi og arbeiðs-umhvørvi partur av endamálinum hjá ES

Frísk luft og reint vatn upptekur alt fleiri fólk í Europa og tað verður ofta peika á, at dalking er markleys. Tað hjálpir tí ikki, at eitt einstakt land hugsar um umhvørvið. Roykur frá skorsteinum í idnaðarbyrum í Ruhrøkinum fellur sum sýruregn

Flóttarfolk, innflytarar og eftirlit við landamørkunum telja mest í valstriðnum

Eitt týðningarmikið evni í Amsterdam-sáttmálanum er flóttarfolk og innflytarar. Higartil hava löndini gjørt avtalur sínámillum um flóttarfolk, men Amsterdam-sáttmálin gevur ES ein størri leiklut. Í dag skulu øll lond vera samd um reglur á hesum

Nókur lond kunnu styrkja samarbeiðið innan fyri ES. Tað hava altið verið nókur lond sum Frankaríki og Týskland, sum hava ynskt sterkari samarbeiði enn hini löndini. Amst-

Niels Helveg Petersen, uttanríkisráðharri skrivaði vegna stjórnina tann 2. oktober í 1997 undir Amsterdam-sáttmálan

í svenskt vøtn og skitnar áir renna út í Eystursjógvinn so fiskurin doyir.

Tað var tí eitt trýst á stjórnarleiðararnar fyri at fáa sterkari reglur um umhvørvið í ES. Tað fæddi við sær, at toppfundurin í Amsterdam avgjórði, at umhugsni fyri umhvørvinum og arbeiðs-umhvørvinum skal vera ein partur av endamálinum hjá ES. Tað merkir at umhvørvið skal við í øllum skjótr, millum annað transportpolitikkin.

Ja-sigararnir halda umhvørvið vera eitt gott dømi uppá, at tað er brúk fyri størri samarbeiði í ES og at man ikki skal undirmeta týðningin av tí politiska signalinum, at umhvørvið skal vera við í øllum politisku økjum í ES. Kritikkarnir leggja dent á, at tað er tað búskaparliga samarbeiði innanfyri ES, sum ger, at man ikki kan føra ein góðan umhvørvispolitikk. Harafturat meina teir, at reglurnar í ES forða löndum sum til dømis Danmark at føra ein harðari umhvørvispolitikk. Tað eru ja-sigararnir ikki samdir við teir um. Nei-sigararnir argumentera her á sama hátt sum um arbeiðsloysið. Teir ákera Amsterdam-sáttmálan fyri at vera ov veikan á hesum umráðnum, samstundis sum teir ikki vilja hava eitt meiri bindandi samarbeiði og felags reglur.

Sáttmálin broytir hetta til at ES-löndini um fimm ár kunnu viðtaka reglur um hetta økið við fleirtalsavgerðum.

Men hesar reglurnar galda ikki fyri Danmark, tí at hetta er ein av teimum fyra sokallaðu undantøkunum. Hóast tað er tað hesin spurningurin saman við eftirliti við landamørkunum, sum telur mest í ES-kjakinum áðrenn Amsterdam-atkvæðuna.

Tey flestu ES löndini, Norra og Ísland hava í fleiri ár haft ein sáttmála um eftirlit við landamørkunum. Sáttmálin kallast Schengen-sáttmálin, tí at tað var í Schengen í Luxembourg, at man samdist um sáttmálan. Hann merkir, at löndini ikki hava eftirlit sínámillum, men hava eitt strangari eftirlit við teimum uttaru landamørkunum. Í Amsterdam var semja um, at Schengen-sáttmálin skal vera ein partur av ES-samarbeiðnum.

Nei-sigararnir hevda, at hetta merkir, at danir ikki longur kunnu hava eftirlit við landamørkunum og at tað fer at vera við sær, at landið verður innvadera við flóttarfolkum og innflytarum. Her sær man eina eina sindur óhugnaliga samgongu millum uttasta vinstra- og hægurvogin. Teir spæla báðir uppá fremmanda ræðsluna.

Ja-sigararnir siga, at hetta ikki broytir nakað, tí at man longu er við í Schengen-samarbeiðnum.

Amsterdam-sáttmálin ger tað møgulegt, at nókur lond í ES kunnu fara saman um eitt sterkari samarbeiði, meðan hini löndini standa uttanfyri hetta samarbeiði. Tað sterkari samarbeiði kann bara gjøgnumførast um allar aðrar loysnir eru royndar og bert innan ávís umráði, fyrst og fremst rættar- og lög-reglusamarbeiði.

Verju- og uttanríkis-politikkur

Amsterdam-sáttmálin gevur ES møguleika fyri at brúka Tað Vestureuropeisku Uniónina til hjálpi-uppgávur, tá ið hetta er neyðugt fyri at varðveita frið í einum øki, sum hevur verið í kríggji. Um eitt land ikki vil vera við í hesum samarbeiði, kann tað siga nei. Eitt av teimum fyra sokallaðu undantøkunum hjá Danmark merkir, at Danmark ikki kan vera við í tilfukum uppgávum. Innan uttanríkispolitikkunna ES-löndini samtykkja eina felags stöðu viðvíkjandi øðrum löndum uttanfyri ES, so sum Rusland ella Miðeystur.

Svik

Higartil skulu øll lond vera samd um at niðurbjerga svik við ES-pengum. Amsterdam-sáttmálin ger tað møgulegt hjá nøkrum löndum samstarva um hetta.